

УДК 351.746.1

СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ Микола Павлович

СТРЕЛЬБИЦЬКА Лілія Миколаївна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ДУХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. З моменту свого виникнення людство пережило не одну інформаційну революцію. Так, перша інформаційна революція полягала в поширенні писемності, основна заслуга у чому в аспекті християнства належить святому Кирилу й Мефодію, величні імена яких сьогодні носить Ужгородська українська богословська академія. Друга інформаційна революція дала світу друкарство, а третя пов'язана зі створенням комп'ютера, упровадженням у всі сфери життєдіяльності інформаційних технологій. Перетворення набули глобальних масштабів і стали визначальним чинником переходу від індустріального до інформаційного суспільства, головною характеристикою якого є принципово новий суспільний порядок, коли найважливішим ресурсом стає інформація.

Фахівці стверджують, що, крім революцій, сьогодні на нашій планеті триває Четверта світова війна – інформаційна, – яка бере відлік із 1991 року – часу завершення “холодної війни” і переходу її в нову стадію – інформаційну. Офіційно її ніхто не оголошував. У цьому її відмінність від Першої (1914–1918 рр.), Другої (1939–1945 рр.) і навіть “холодної війни”, яку іноді називають Третьою (1946–1991 рр.) [1]. До речі, якщо трьома інформаційними революціями і чотирма світовими війнами ведеться лік, то локальних інформаційних війн – безліч, а тим

більше міжособистісних, які стали надзвичайно популярні, в тому числі, а може, передусім, у нашій державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняний досвід свідчить, що в Україні на сприятливому підґрунті виникло чимало інформаційних видань, спроможних маніпулювати громадською думкою і звести нанівець ефективність державного управління. Вивченню цього явища присвячено низку публікацій, серед авторів яких А.Бабієв [2], В.Лисенко [3], О.Лисенко [4] та інші. За умов глобальної інтеграції та жорсткої міжнародної конкуренції головною ареною зіткнень і боротьби різновекторних національних інтересів держав стає інформаційний простір, що є однією із найважливіших передумов забезпечення безпеки нації, єдності українського суспільства. Це явище за нових умов набуває соціально-політичного значення, оскільки його межі охоплюють усю територію України і кожного її громадянина. Національний інформаційний простір може бути за формою й походженням як україномовним, так й іншомовним, залежно від інформації, що циркулює в інформаційних мережах, але головне, щоб цей простір відповідав національним інтересам України, національній ідеї і не був провайдером іноземної ідеології та культури.

Сучасні інформаційні технології дають змогу окремим лідерам та державам реалі-

зувати власні інтереси без застосування воєнної сили, послабити або завдати значної шкоди безпеці будь-якої держави, яка не має дієвої системи захисту від негативних інформаційних впливів. Це часто спостерігаємо на прикладі багатьох держав сучасного світу. В Україні раніше не приділялось належної уваги розвитку національного інформаційного простору, тому сьогодні сформувався протистояння низки державних і недержавних суб'єктів інформаційної діяльності, що викликає проблеми із входженням у систему світового інформаційного простору. З огляду на поліетнічний характер України, а також поширення новітніх засобів комунікації, які стирають міждержавні та міжцивілізаційні кордони, при формуванні українського інформаційного простору мають ураховуватись потреби усіх суб'єктів та об'єктів, а заходи – узгоджуватись із державною інформаційною політикою. Використовуючи неспроможність молодого держави у фінансовій підтримці інформаційного простору, його тепер “узурпують” у власних інтересах певні приватні групи, цілі яких не завжди збігаються або є протилежними інтересам національної безпеки України. Тому вітчизняний інформаційний простір на сьогодні потребує адекватного захисту.

Мета статті – висвітлити актуальні проблеми забезпечення інформаційної безпеки духовного середовища молодого української держави в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Джерелом *внутрішньої інформаційної війни*, що ведеться в сучасних умовах на території України, є суперечності між різними політичними силами, які широко залучають весь арсенал пропагандистських засобів, зокрема інформаційного терору, через засоби масової інформації та комунікації і знаходять матеріальну чи моральну підтримку в зацікавлених у цьому процесі осіб.

Натомість джерела зовнішньої інформаційної війни або агресії чи терору, як правило, перебувають за межами України й фінансуються міжнародними, державними, приватними структурами, іноземними спецслужбами, організаціями та особами, які проводять відверту антиукраїнську політику, спрямовану

на підірив державницьких основ країни та єдності її суспільства і громадян.

Необхідно не лише виховувати патріотизм сучасного громадянина на прикладах минулого, до того ж такого неоднозначного і суперечливого, а й залучати його до активного процесу морального та духовного очищення. Минулим чварам слід протиставити згуртованість і єдність нового покоління та сучасної держави; надійно захищати національний інформаційний простір держави, який становить сукупність інформаційних джерел та потоків як внутрішніх, так і зовнішніх. У сучасних умовах триває формування українського інформаційного простору. Головною передумовою досягнення належного рівня інформаційної безпеки має бути об'єднання нації для вирішення завдань релігійно-духовного, культурного життя на основі підтримання загальної стабільності та злагоди в державі.

Захист національного інформаційного простору неможливий без високорозвиненої духовної сфери, яку покликані формувати, насамперед, церква, національна еліта, творча інтелігенція, вчені, генеруючи продуктивні ідеї, загально визнані більшістю народу, а не культивовані окремими нечисельними анклавом, що не мають відношення до більшості населення і не відображають його православної ідеології та свідомості, яка історично склалася. Важливо також успішно вирішити проблему реального контролю інформаційного простору, не допускаючи зловживань свободою слова, пропаганди насильницьких дій, закликів до національної, релігійної ворожнечі тощо [1, с. 158–159]. Ірраціональне мислення і поступки стають можливими й визначальними тоді і там, коли і де засоби масової інформації оперують символами, які вони ж продукують та ретранслюють, використовуючи інформаційно-психологічні технології з арсеналу ідеологічної боротьби або “холодної” війни.

Постала нагальна потреба неінституційного підходу до традиційних друкованих й електронних мас, а також інтернет-медіа, нового розуміння ролі ЗМІ як засновників соціально організованого мислення, форм і

способів їх взаємодії із суспільними, державними й наддержавними інститутами в умовах кризових явищ, що супроводжують становлення глобального інформаційного простору. Саме з цих позицій повинна будуватися інформаційна політика для протидії політичному екстремізму. Це насамперед розуміння феномену інформаційного простору, формування зусиль із розроблення й створення моделі контролю й управління в інформаційній сфері, створення відповідної нормативно-правової бази, яка регламентує дії ЗМІ, характер взаємодії мас-медіа й державних структур і відомств у протистоянні інформаційному тероризму [2].

Сьогодні дуже часто можна почути, що ніби-то у нас немає об'єднувальної національної ідеї, тому відсутнє взаєморозуміння у суспільстві. На нашу думку, вічною, незалежно від ситуативних революцій та їх вождів, ідеєю в Україні була і залишається християнська ідея, в основі якої лежить віра в духовні цінності й силу нації.

У розвинутих країнах спостерігається падіння інтересу широких прошарків населення до релігії. Протилежна картина в економічно слабких державах, зокрема Україні, де населення свої сподівання пов'язує з релігією і здебільшого вірно їй служить. Національна особливість нашої країни полягає у тому, що відродження релігійної самосвідомості відбувається одночасно з одержанням давно омріяної незалежності й створенням самостійної держави, після воявничого атеїзму.

Сам по собі атеїзм відомий із прадавніх часів. Його витoki сягають V ст. до н.е., коли давньогрецькі опоненти вели суперечки із ранніми християнами. Особливо поширилися напади на християнство у XII – XIII ст. н.е. завдяки протестантським мислителям Гоббсу, Голанду та ін., а потім уже – Фейербаху, Шопенгауеру, аж до авторів діалектичного та історичного матеріалізму в особі Маркса й Енгельса. Не важко помітити, який потужний інтелектуальний потенціал був задіяний проти християнства. На основі тієї теоретичної спадщини Ленін пішов ще далі й оголосив нещадну силову бо-

ротьбу з релігією. Наслідки відомі. Цікаво, що серед принципів, що обґрунтовували цю боротьбу, називалось також використання релігійних ідей державними чиновниками для установлення зв'язку з релігійним культом заради узурпації й збереження влади. Дивлячись на дружні лави вчорашніх та чинних можновладців, зокрема чисельних депутатів, що відвідують культові споруди, не хотілося б думати, що їх привело бажання одержати додаткові голоси на виборах або інші корисливі мотиви, а не потяг до християнського обряду й очищення.

Ера масового атеїзму в Україні відійшла в минуле, на зміну йому прийшло духовне відродження. Сучасне українське законодавство створює необхідні умови й надає широке поле діяльності церкві. Такі гарантії забезпечують Конституція України (1996 р.), Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації” (1991 р.), Указ Президента України “Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна” (1992 р.) тощо, які відновили конституційні засади регулювання державно-церковних і міжконфесійних відносин в Україні, актуалізували роль церковних організацій у суспільному житті.

За офіційними даними Міністерства культури, сьогодні в Україні діє 55 конфесій та 36,5 тис. релігійних організацій. Зареєстровано 85 центрів і 29 управлінь релігійних об'єднань, 30 880 священників, 441 монастир, 6 769 монахів, 201 духовний навчальний заклад, де навчається 1 975 слухачів. Щорічно спостерігається стійке зростання кількості релігійно-церковних інститутів приблизно на 2 %. Для богослужінь релігійні організації використовують 24 495 культових споруд, що становить 66,1 % потреби. Лише у 2011 р. споруджено 300 культових споруд. Найбільша їх кількість в УПЦ (МП) – 138, УГКЦ – 72, УПЦ (КП) – 39 тощо. Загальна кількість задекларованих віруючих лише в УПЦ (МП) – 6,5 млн, УПЦ (КП) – 4,2 млн, УГКЦ – 2,1 млн осіб. За цими цифрами стоїть кропітка щоденна робота із створення християнського суспільного потенціалу, який сьогодні має значний вплив на громадську думку, свідомість і поведінку людей.

Можна з оптимізмом стверджувати, що кількість православних віруючих невинно зростає і лише за останні 7 років в Україні вона збільшилась на 3 млн осіб.

Із набуттям Україною незалежності ми насправді позбулись атеїстичних догм. Стара мораль уже віджила, а нова ще не оволоділа свідомістю індивідуумів, і пустоти людських душ, що утворились внаслідок цього, миттєво заповнили такі антиподи, як корупція, вимагання, алкоголізм, наркоманія тощо, які стали діагнозом цілого суспільства. Для підтвердження цієї тези достатньо проаналізувати динаміку злочинності серед населення України у відповідальний період становлення молодого державності, коли злочинці кинули смертельний виклик державі, що лише спиналася на ноги.

Не хотілось би вірити, що це вирок для нашої нації. Байдужими до цього не можуть сьогодні бути жодна як державна, так і недержавна інституція, передусім церква. Звертаючись до християн, апостол Павло молив і закликав Господом, щоб християни не чинили, як інші народи (“дойдя до бесчуття, предались распутству так, что делают всякую нечистоту с ненасытностью” (Еф.4:18-19)). Не лише християни, але і все населення країни щиро сподівається на духовне оздоровлення нації, тому й людство масово потягнулось до церкви, об’єднуючись і шукаючи порятунку. До складу сучасного інформаційного українського суспільства входять як віруючі, так і ті, хто лише приходить до релігії, а то й атеїсти, як заможні, так і не дуже, або зовсім збіднілі верстви населення, представники різних релігійних конфесій. Та головне, щоб вони у спілкуванні між собою не користувались засобами інформаційної зброї та війни, спроможними підірвати єдність і спокій нації, проявляли християнську любов один до одного.

Без критичного осмислення власної значущості “приміряємо” історію чужих нічній країн до себе. До сьогодні у богослов’ї залишаються не до кінця вирішеними інформаційні суперечності стосовно важливих позицій та наукових фактів, зокрема залучення русичів до християнської віри, оскільки православні літописці часто виходили

із тогочасних імперських міркувань, а не принципу об’єктивності. По-різному й тенденційно викладається не лише догматична міфологія, але й відомі історичні факти, зокрема принижено заслуги давньоруського князя Аскольда, з іменем якого пов’язаний вихід Київської Русі на міжнародну арену як сильної у воєнному відношенні держави, а також приєднання до християнської віри грецького обряду. Наслідком успішних військових походів на Візантію було прийняття християнства як Аскольдом, так і його оточенням, про що повідомляє сам патріарх Фотій [5, с. 11].

Складні інформаційні процеси відбуваються сьогодні між окремими релігійними конфесіями і течіями. Цьому є багато пояснень, як суб’єктивних, так і об’єктивних. Але не може бути жодних виправдань міжконфесійному протистоянню чи то на етнічній, чи то на іншій основі, оскільки це суперечить релігійному вченню.

Деструктивний вплив на свідомість громадян України сьогодні здійснюють окремі релігійні організації або неокульту (секти). За даними Українського науково-дослідного інституту соціальної і судової психіатрії, вони використовують спеціальні прийоми, зокрема багаторазові культові ритуали, шоківі форми впливу на психіку, техніку контролю за поведінкою, думками, свідомістю, почуттями, емоціями adeptів тощо. У результаті комплексного застосування таких заходів знижуються вищі інтелектуальні функції людей, вольова і розумова діяльність, критичне мислення, творча індивідуальність, що призводить до психічної залежності, легкої керованості. У психологічній структурі особистості виявлялися такі нові риси, як соціальна дезадаптація; схильність до формування чи сприйняття так званих надціннісних ідей, що з часом оволодівають свідомістю індивіда, знецінюючи все інше; поєднання підвищеної збудженості з емоційною холодністю, відчуженістю у зв’язках із соціальним середовищем.

Одним із ефективних видів впливу на свідомість у сучасних умовах є інформаційна війна, яка в широкому розумінні спрямовується проти конкретної держави, а у

вужькому – проти особи чи групи людей, соціуму, основним засобом ведення якої є інформаційна зброя. У нашому випадку ця зброя спрямовується на психіку людей, їх індивідуальну й суспільну свідомість, стійкі особисті та морально-психологічні якості з метою досягнення поставленої цілі.

Характерними особливостями інформаційної зброї, що відрізняють її від інших видів зброї, є те, що вона найдешевша за вартістю, її не потрібно заново виготовляти, достатньо скористатися наявними можливостями та засобами; найефективніша за наслідками, володіє найбільшою уразливістю, вибірковістю, територіальною необмеженістю, має всі властивості інформаційної сфери тощо. До цих властивостей належить: невичерпність інформаційних ресурсів, миттєвість безперешкодної доставки до місця й об'єкта призначення, можливість легендування джерел інформації та контролювання реакції протилежної сторони, дозування і коригування змісту інформації за часом і розвитком подій тощо.

Висновки. Українська держава є секулярною інституцією, нейтральною щодо різних релігій та вірувань. Вона гарантує особі свободу совісті, віросповідання, але нормативно не закріплює, які релігійні організації вважаються деструктивними. Тому маємо орієнтуватись і розраховувати на власні сили, спиратись на свідомість, активність, мудрість християн, відстоювати наші православні ідеї, примножувати їх, створювати сучасне християнське інформаційне середовище й суспільство. Необхідно підняти катастрофічно низький рівень релігійної інформованості в нашій країні. Кам'яний будинок зводиться з міцного каменю, а християнське суспільство – із справжніх християн, яких нам всім, передусім православним, належить ще виростити на своїй землі й виховати на власному прикладі відданості ідеалам християнства, уміння втілювати їх у життя, а не лише декларувати.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-психологічне протиборство (еволюція та сучасність) : моногр. / Я.М.Жарков, В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк та ін. – К. : ПАТ “Віпол”, 2013. – 248 с.
2. Бабієв А. Катастрофогенний чинник політичного насилля / А.Бабієв // Політичний менеджмент. – 2004. – № 3 (6). – С. 15–18.
3. Лысенко В. СМИ и общественное мнение: технологии манипулирования / В.Лысенко // Персонал. – 2004. – № 9. – С. 35–40.

4. Лисенко О.О. Правові аспекти захисту суспільства від негативного інформаційного впливу / О.О.Лисенко // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2010. – № 2 (4). – С. 31–34.
5. Сто найвідоміших українців / [за ред. П.П.Кононенка]. – К. : Книжковий дім “Орфей”, 2004. – 584 с.

Аннотация: В статье анализируется современное состояние информационной безопасности, национального единства в духовной среде Украины, роль в этом информационного пространства, религиозных организаций.

Ключевые слова: информационные войны, единство нации, информационная среда, информационное оружие.

Abstract: The article analyzes current state of information security in spiritual environment of Ukraine, as well as national unity, the role of information space & religions organizations.

Key words: information war fare, national unity, information environment, information weapon.